UDC 37.091.3:821.163.41-2.09Trifković:069(497.113)
DOI 10.56461/RMV68.2026.207M
СТРУЧНИ РАД

УЛОГА МУЗЕЈА У НАСТАВИ КЊИЖЕВНОСТИ: МОГУЋНОСТИ МЕТОДИЧКОГ ПРИСТУПА ДРАМИ *ИЗБИРАЧИЦА* КОСТЕ ТРИФКОВИЋА

Мср Александра Младеновић
Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет
mladenovica1402@gmail.com

Апстракт: У раду се анализира улога музеја у могућем методичком приступу драми *Избирачица* Косте Трифковића. Методологија истраживања заснива се на теоријском предлогу методичког модела у ком је апликативни део постављен као студија случаја који би показао и уважио могућности тематског интердисциплинарног планирања и повезивања *Избирачице* и Музеја Војводине у Новом Саду, а при чему се повезнице са овим књижевним делом одвијају путем интерактивних садржаја о друштвеном и културном наслеђу исте историјске епохе. Циљ рада јесте да понуди методолошки модел за повезивање окружења Музеја Војводине у Новом Саду и наставе књижевности и то кроз омогућавање савременим ученицима разумевање и доживљај образовног значаја музеја, а што би утицало и на надограђивање интерпретације књижевног дела у школском оквиру, али и саме биографије и значаја писца на локалном нивоу. Методичке апликације указују на поступке који могу послужити и у раду са делима других завичајних аутора у различитим срединама.

Кључне речи: улога музеја, настава књижевности, методички приступ, *Избирачица*, Коста Трифковић, Музеј Војводине.

Увод

Кроз наставу књижевности основне школе ученици се у оквиру ауторске књижевности[1] сусрећу са три књижевна рода: епиком, лириком и драмом.[2] Драмска књижевност јесте књижевни род са посебним обележјима. Првобитно, њена особеност одвија се у начину читања и рецепцији текста, а који се разликује од других књижевних родова. Читање драме, према Драгутину Росандићу, представља „сценско замишљање" (Rosandić 1988, 585). Богдан Поповић у предговору књиге *Како ваља читати драме* Ромена Ролана, образлаже овакав тип читања, наводећи да треба „радити на ономе што добри драматичари раде док пишу: треба при читању драме непрекидно имати позорницу пред очима, замишљати призоре и лица дијалога на позорници" (Popović 1931, 17).

Упознавање са обележјима драме у настави књижевности основне школе одвија се и кроз читање и тумачење различитих врста драмских текстова предвиђених наставним планом и Програмом. Позиција драмских дела у Програмима наставе и учења је незавидна, јер, према осталим књижевним делима, она заузимају скромно место – у питању је свега неколико дела овакве природе у сваком разреду. Таква ситуација условљава и број часова

[1] Настава књижевности темељи се на подели књижевности по ауторству, односно на народну и ауторску. Захтеви Програма наставе и учења налажу да ученици већ у петом разреду основне школе усвајају обележја народне и ауторске књижевности, те уочавају разлике на примерима конкретних књижевних дела. Ова подела сматра се касније знањем основног нивоа, а често се проверава и на завршним испитима.

[2] „Драма се издваја као посебан књижевни род, при чему њено теоријско одређење произилази у односу који остварује према епици и лирици, али се истиче и њена сценска намера. Она се у целости дефинише као: а) књижевни род у дијалошкој форми намијењен сценском извођењу; б) књижевни текст особите врсте који је изравно или посредно намијењен изведби на позорници; ц) пјесничко-сценски (или пјесничко-представљачки) комплекс код којега можемо разликовати три битна чиниоца: текст, глумца и публику" (Rosandić 1988, 577).

обраде који су посвећени таквим делима, а којих је у пракси изузетно мало.

Основне подврсте драме су комедија, трагедија и драма у ужем смислу. Ученици старијих разреда основне школе највише се сусрећу са писцима комедија, те на примерима драма Јована Стерије Поповића, Бранислава Нушића, Косте Трифковића и других усвајају врсте комедије, а у оквиру драме у ужем смислу упознају се са радио и телевизијском драмом. Оно што представља изузетак јесте трагедија, која се у основној школи обрађује само на нивоу дефиниције, док се интерпретација дела ради у средњој школи. Програмски захтеви од петог до осмог разреда основне школе дефинишу и ученичко овладавање књижевно-теоријским терминима и појмовима драмске књижевности. Они свакако не представљају сам циљ наставе књижевности, али су њен неодвојив део и неопходни су за правилно разумевање света дела.

Низање драмских ситуација, те промене сцена и чинова, утичу на то да ученици на својствен начин замишљају одређене просторе и ликове у њима. Може се констатовати да драмско дело са ученицима комуницира на више нивоа: пружа им прилику да сагледају и расуђују поступке приказаних ликова, да се са њима идентификују, али и да препознају општељудске моралне вредности.

За потребе овог истраживања имаћемо у виду само књижевнотеоријске појмове који су предвиђени програмима наставе и учења за пети и шести разред основне школе.[3] Сви они се препознају и усвајају при обради конкретних књижевних садржаја, а заједно творе мрежу градива које се само проширује и надограђује из разреда у разред.

У овом истраживању пажњу ћемо посветити драми *Избирачица* Косте Трифковића која се класификује као комедија карактера. На основу историјских, друштвених и културних аспеката које ово дело осветљава, може се уочити да оно поседује изузетан образовни потенцијал у настави књижевности, а који ћемо покушати овим путем да представимо.

[3] У петом разреду се од ученика очекује савладавање појмова: драма, позоришна представа, чин, појава, лица у драми, драмска радња, сцена, костим, глума, режија, драмске врсте (једночинка и радио драма), док је за шести разред предвиђено разумевање основних одлика комедије, језика драме, дидаскалија и реплика, као и етапа драмске радње (заплет и расплет).

Драма *Избирачица* Косте Трифковића у настави књижевности

Књижевна дела Косте Трифковића (1843–1875)[4] представљају готово једина оригинална домаћа комична дела у српској књижевности тог периода. *Избирачица* (1872) је врцава драма из епохе српског романтизма, у којој је приказана слика добростојеће новосадске грађанске породице Соколовић, из тог времена. У фокусу је судбина ћерке Малчике, али су присутни и карактери људи који су је окруживали, са њиховим врлинама и манама. Драму је аутор дефинисао као *Шаљиву игру у три чина са певањем.* Списак главних лица укључује господина Соколовића и његову супругу Јецу, ћерку Малчику, нећаку Савету, Тимића, његову жену Кату и њихову кћи Милицу. Читалац се кроз драму упознаје и са три Малчикина просца: Бранком, Штанциком, Тошицом, као и са послужитељем у кући Соколовића – Јованом.

Наратив отпочиње приказом атмосфере у дому Соколовић, која је сва у знаку припрема за забаве. На предстојећим забавама ћерка Малчика треба да задиви присутне, те и да, на крају, одабере свог животног партнера. Није случајно што је аутор одабрао баш овакав наратив. Друштвене норме 19. века стављале су жене у специфичан положај, условљен њиховим браком, а који је био унапред уговорен. Тај концепт је савременим ученицима потпуно непознат, па се и успоставља као место коме треба посветити пажњу у настави књижевности. Они могу разумети да породица Соколовић, а посебно родитељи господин Соколовић и мајка Јеца, удовољавају ћерки Малчики у погледу њених жеља, те и да се они могу карактерисати као претерано брижни и попустљиви, а она као размажена и често незахвална. Међутим, без разумевања одређених норми тог времена, интерпретација ове драме је отежана. Управо централни мотив је тај који се крије иза таквог родитељског понашања, а он је условљен тиме да би добра удаја ћерки истовремено обезбедила и повољан положај у друштву, односно неку врсту ситуираности и лагоднијег живота.

Ипак одређени фрагменти ове драме одступају од типичних приказа тадашњег времена. Иако родитељи имају увид у Малчикин избор просаца, они јој ипак допуштају да сама одабере кога жели,

[4] Детаљније о Кости Трифковићу видети код Васе Милинчевића (Milinčević 1969).

чиме наратив излази из оквира традиционално уговореног брака. Заплет драме темељи се на љубавном многоуглу три младе особе које се међусобно заљубљују: Малчика у Тошицу, Штанцика у Милицу и Бранко у Савету, док се врхунац радње одвија у тренутку када сви просци запросе Малчику. Ова крајње необична ситуација представља извор хумора у драми. Хумор јесте присутан у сваком аспекту, али се може констатовати и да је посебно истакнут при осликавању просца Тошице и то кроз његове монологе о љубавним патњама које доживљава. Током читаве драме, а поготово у Малчикином последњем обраћању, подцртава се народна изрека „избирач наиђе отирач". Драма тако наводи на премису да велика избирљивост може да доведе до доношења лоше одлуке, или чак, до потпуног одустајања особе која на одлуку чека. Ипак, реч је о симпатичној драми са срећним завршетком, својственим духу епохе у којој је настала.

С обзиром на то да је написана пре скоро два века, *Избирачица* се и данас чита и интерпретира у шестом разреду основне школе, јер својом актуелном тематско-мотивском структуром и даље успева да допре до савремених читалаца (*Pravilnik o planu nastave i učenja za peti i šesti razred*... 2018). Њено читање и интерпретација је у настави, према актуелном програму, предвиђена путем изабраног одломка, а што је у пракси најчешће додатно условљено и једним часом обраде. Тумачење књижевног дела, а посебно драмске природе, у одломку, носи са собом одређене ризике.

У контексту адекватног разумевања овог дела, наставник је дужан да ученике упозна и са садржајем изостављених фрагмената који имају функцију локализације одломка у његовом целовитом облику. Премда није препоручљиво ученицима износити преглед садржаја радње, него се служити само фрагментима неопходним за разумевање изабраног одломка, у случају драме *Избирачица* то би потенцијално довело и до препричавања чак и оних хумористичних делова који би се ученицима сигурно допали. Одломак у том случају треба да функционише као мотивацијско средство за читање дела у целини. Препоруке Програма свакако могу бити од користи предметном наставнику, будући да се ослањају на читање барем једног целовитог драмског текста, од три која су предвиђена (*Pravilnik o planu nastave i učenja za peti i šesti razred*... 2018, 274). Будући да је реч о делу занимљиве садржине, тематско-мотивски, стилски и језички блиском ученицима, оно би заиста могло бити прикладан избор за целовито читање у шестом разреду основне школе.

Као програмски садржај, и у практичном раду са ученицима, посебна веза остварује се путем идентитетске повезаности ученика са главном јунакињом. Ученицима пажњу привлаче Малчикине изјаве и особине у којима се сами поистовећују, или их препознају код блиских особа у свом окружењу. Потешкоће настају при ученичком доживљају целокупног контекста у оквиру којег је дат и изглед ликова и просторија у којима се налазе, а који представљају важан део саме драме. Наставник у том случају може посегнути за мултимедијалним средствима. Он им путем бесплатних и доступних фотографија на интернету може показати одећу, куће, намештај, предмете и др. тог времена. Поставља се питање да ли ће и у којој мери само такав приказ привући пажњу ученика и оставити утисак. Значајно би повољније било посегнути за другачијим приступом, односно оним који ће уважити начин живота и интересовања савремених ученика, али и подстакнути мотивацију за читање дела ове књижевне епохе у целости.

Како би се спречило дуже коришћење монолошке методе у настави књижевности, те подржало активно учешће ученика у наставном процесу, приступ овом делу може укључити моделе учења ван школских просторија. Овај комад пружа могућност тематског интердисциплинарног планирања и повезивања, које би се могло извести повезивањем аутора локалне књижевности и садржаја локалне историје, те могућностима учења у оквиру институција и заједнице. Такав приступ би савршено могао да функционише будући да је према Програмима наставе и учења у оквиру домаће лектире предвиђена и интерпретација „дела завичајног аутора по избору" (*Pravilnik o planu nastave i učenja za peti i šesti razred*... 2018).

Дефинисање и значај тематског интердисциплинарног планирања и повезивања у настави

Реформе програма наставе и учења[5] створиле су услове у којима се води рачуна о начину на који

[5] Значајнија реформа у односу на садржај и приступ у оквиру предмета Српски језик и књижевност отпочела је школ-

се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом (*Pravilnik o programu nastave i učenja za četvrti razred*... 2019, 1). То је довело до тога да се пажња посвећује повезивању знања из свих школских предмета. Ово, наравно, важи и за све нивое школовања, при чему је потребно то спроводити континуирано, осим пројектне наставе. На тај начин истакнута је важност иновативног методичког модела под називом тематско интердисциплинарно планирање и повезивање, по којем се обрада градива планира „према тематским целинама које обједињују сродне садржаје из различитих предмета" (Drobnjak 2007, 82). Будући да је у савременом образовању фокус на ученику, истраживања показују да поменуте имплементације укључују организовање садржаја и наставних стратегија на начин да се задовољи потреба ученика за учењем (Finch, Frantz i dr. 1997, 46). Градиво различитих предмета тако постаје смислено и повезано. Да би се све ово реализовало од наставника се очекује велика инвентивност, стручност, информисаност и креативност. Наставници, наравно, морају бити и довољно информисани и обучени како би овај концепт могли успешно да спроведу, те потреба за таквим усавршавањем кадра мора бити препозната и вреднована.[6] Иако постоје програмске смернице и оправдани разлози за употребу овакве наставне стратегије, чини се да наставницима практични примери употребе ипак нису довољно доступни. Зато је веома важно истицати могућности издвојених садржаја, те приказати планирање и повезивање на практичним примерима.

Књижевни садржаји предмета Српски језик и књижевност посебно су погодни за остваривање оваквог вида повезивања, те могу бити њихово адекватно полазиште. Реч је о томе да су они „темељни програмски садржај који има водећу интеграциону улогу јер око себе групише и одговарајуће садржаје из других предметних подручја" (Stojanović 2011, 104). Тумачење сваког књижевноуметничког текста заснива се на његовом унутрашњем и спољашњем приступу. Спољашњи приступ је од посебне важности када је потребно дело локализовати у историјски контекст којем припада, а са којим се ученици нису раније сусретали, те им се може чинити далек и непознат. При разумевању таквих сегмената књижевних садржаја планирање интеграције садржаја из других предмета може бити од велике користи.

У наставној пракси српске књижевности, примену овог модела учења условљава неколико фактора: 1. садржинско-тематска структура књижевног текста; 2. узраст ученика, њихово предзнање и ниво когнитивних способности; 3. прописани програмски садржаји који одређују саму могућност и ниво сложености обухвата интеграције; 4. стручна оспособљеност наставника да примени интеграцију (Stankić 2021, 21).

Одабир тематског интердисциплинарног планирања и повезивања није једноставан, површан процес, већ захтева сложену припрему. Оно се у настави најчешће јавља у три облика: годишње, оперативно и свакодневно (в. Vilotijević 2000). У овом истраживању пажњу ћемо посветити годишњем планирању у којем предметни наставник мора имати у виду исходе и стандарде предвиђене Програмом за одређени узраст, програмске садржаје, али се од њега очекује и да препозна потенцијал одређених текстова при чијој се интепретацији могу омогућити и остварити конкретне унутарпредметне и међупредметне корелације. Важно је и сагледавање техничких и материјалних могућности школе, сарадње са колегама из исте или различите школе, као и провера могућности сарадње школе и са другим институцијама. Уколико су сви услови погодни, потребно је и конкретизовати циљеве тематског планирања и повезивања.

Драма *Избирачица* Косте Трифковића се издваја као књижевни садржај јер представља изузетно погодан пример драмске природе завичајног аутора чијем приступу у настави књижевности може погодовати повезивање са другим ваннаставним активностима на више нивоа. Као само неки од могућих повезивања уочава се могућност да би се у оквиру ваннаставних активности савремени ученици могли детаљније упознати са биографијом Косте Трифковића кроз препознавање и одлазак

ском 2018/2019. годином применом реформисаниих програма у првом и петом разреду основне школе.

[6] У истраживању новијег датума уочена је ниска обученост наставника за овај савремени концепт учења (Petrović 2020). Потребно је више инсистирати на постојању квалитетних програма усавршавања који би наставницима пружили адекватну подршку при реализацији тематског планирања.

на значајне новосадске локације које остварују корелације и представљају значајна места за његов живот и стваралаштво. Такође, они би могли да уоче и називе других локација у граду и/или у шире, у Републици Србији, а која су добила назив по њему (нпр. Основна школа „Коста Трифковић" или Огранак градске библиотеке „Коста Трифковић" у Новом Саду или Трг Косте Трифковића – позоришни трг у Сомбору и др.) Осим тога, у настави књижевности драмско дело се често повезује и са његовим извођењем, те би ученици, уколико је то тренутно могуће, могли да погледају представу у позоришту по овом делу, уколико се тренутно емитује, или да погледају бесплатно снимљено драмско извођење које им је увек доступно. На сајту Српског народног позоришта на располагању им је и специфична архивска грађа, односно списак свих извођења ове драме, као и краћи разговор са редитељем драме Николом Завишићем. На сајту Музеја позоришне уметности Србије може се погледати плакат премијере из 1997. године. Сви наведени архивски извори могли би да се уклопе у час обраде ове наставне јединице. Дакле, могућности повезивања овог књижевног дела са различитим уметностима и ваннаставним активностима су бројне, а у овом раду настојали смо да осветлимо само један од могућих методичких приступа.

Будући да улога музеја у настави књижевности још увек није у довољној мери препозната, у овом истраживању указујемо на његов образовни потенцијал, као и на значај који може имати у рецепцији и интерпретацији наведеног драмског дела Косте Трифковића.

Музеј као алтернативна образовна средина

Бројне промене у савременом друштву утицале су и на образовни систем, те условиле промене у њему. Иако се још увек сматра најважнијим извором знања, школа није једино место образовног деловања (Džinkić i Milutinović 2019, 93). Као алтернативни простори учења појављују се и различите установе културе које представљају богате изворе знања.

Музеј се у оваквом концепту образовања успоставља као амбијент изузетног потенцијала. Од последњих деценија 20. века пред музеје се поставља захтев да се трансформишу у образовне и подстицајне амбијенте доступне свима, препознајући у њима могућност за ефикасно и доживотно учење усмерено ка изградњи квалитетније будућности. Као чувар историје и културе, музеј представља један од значајних извора знања и простор за стицање и размену знања у људској заједници (Žilber 2005). Васпитно-образовна улога музеја данас је призната (Hooper-Greenhill i Moussouri 2002), те се она темељи на основама које се разликују од традиционалних модела учења.[7] Она свој фокус премешта на постулате савременог образовања, а који препознају индивидуалне потребе посетилаца и њихово активно ангажовање, те подстичу богаћење искуства и подстицање жеље за учењем. Тако посматран образовни рад музеја темељи се на томе да

> сваки посетилац има своје животно искуство, свој стил и темпо учења и друге индивидуале разлике од којих зависи процес сазнавања и разумевања реалних предмета. [...] он (музеј) првенствено треба да разуме разлике и квалитете међу својим посетиоцима, те да уважи њихово стечено искуство и различите стилове учења (Džinkić i Milutinović 2019, 104).

Учење се у овом концепту одвија на више нивоа. У процес су укључени кустос, садржај и посетилац, али тако да они путем интерактивне природе излагања и садржаја учествују у стварању мреже нових сазнања. Из тога произилази да се у оквиру поменуте савремене парадигме у фокусу процеса учења налази посетилац, а не садржај који треба усвојити (Hein 1995; Žilber 2005; Milutinović 2019).

У односу на обавезно формално окружење учења, музеји се у литератури (Bamberger i Tal 2007) убрајају у најпопуларнија окружења путем слободног избора, тако да у већини земаља представља основно место за учење ван школе. У том смислу, музеј се поставља и као установа информалног образовања (Milutinović 2003).

Имајући у виду захтеве наставе књижевности, музеј може бити адекватан избор за примену модела тематског интердисциплинарног планирања и повезивања јер „пружа многобројне информације о друштвеном наслеђу и културним коренима,

[7] Традиционалним приступима у овом истраживању сматрамо оне који припадају емпиристичко-редукционистичком приступу традиционалне дидактике, у којем се учење и поучавање посматрају као процеси преношења и запамћивања садржаја и информација (Milutinović 2010).

делујући на тај начин у правцу изградње квалитетних односа и социјалног укључивања појединаца, група, заједница и култура" (Džinkić i Milutinović 2021, 96). Потребно је одабрати музеј спрам интересовања ученика, могућности школе и локалне заједнице, истовремено поштујући програмски одређен списак књижевних садржаја за предвиђени узраст. Предметни наставник треба да буде у току са актуелним дешавањима и тематским поставкама у различитим установама, које се веома често уклапају са садржајима предмета Српски језик и књижевност.[8]

Студија случаја

Ово теоријско истраживање предлаже одређени дидактичко-методички модел и његов апликативни део биће структуиран као студија случаја (*case study*) будући да настојимо да понудимо методолошки модел за повезивање образовне улоге музеја у оквирима наставе књижевности на конкретном примеру Музеја Војводине у Новом Саду и драме *Избирачица* Косте Трифковића. Циљна група истраживања представљају ученици шестог разреда основне школе у контексту наставе књижевности и наставних јединица посвећених Трифковићевом делу. Почетна теза претпоставља да ученицима шестог разреда недостаје шири контекст који подразумева разумевање социјалних, културних, економских и историјских аспеката епохе у којој ово дело настаје, при чему ће посета музеја бити значајна у проширивању тог знања, али и личног искуства ученика. Циљ ове студије случаја јесте да покаже на који начин музејско окружење може допринети дубљем разумевању конкретног књижевног дела и елемената локалне историје.

Допринос Музеја Војводине методичком приступу драме *Избирачица* Косте Трифковића

Метод

Од посебне је важности у настави књижевности уважити и приказати ученицима значај завичајних аутора за локалну заједницу. Стваралаштво таквих аутора јесте непресушни извор културног и друштвеног богатства једне средине у конкретном временском периоду представљено на аутентичан начин. Значај Косте Трифковића за српску књижевност 19. века, као и његов утицај за локалну историју је велик, а образовни систем треба да настоји да препозна тренутни потенцијал институција заједнице у којој су настајала његова дела. Како су живот и стваралаштво овог аутора уско везани за Нови Сад, алтернативне изворе сазнања ван школских просторија треба прво потражити у тој локалној заједници.

Будући да је Музеј Војводине један од најстаријих, најзначајнијих и највећих музеја у нашој земљи,[9] он може бити одличан избор наставника и ученика. Осим историјског, друштвеног и културног богатства, овај музеј уважава и захтеве савременог доба, те су посетиоцима у презентацији садржаја доступни и модерни ресурси дигиталне технологије.[10] Посета овом музеју може да допринесе настави књижевности на различите начине, јер би се путем ње могла успешно превазићи потенцијална проблемска места при обради књижевног дела Косте Трифковића у настави књижевности. Адекватан методолошки модел за повезивање наставе књижевности и музеја морао би да буде структуиран у неколико фаза: припремна фаза, фаза посете музеју, фаза интеграције / дискусије и фаза евалуације.

Примена метода и очекивани исходи

У првој, припремној фази, неопходно је да предметни наставник посети музеј и упозна се са садржајима које он нуди. При томе би требало да има у виду конкретно књижевно дело и његове садржаје у чијој би интерпретацији посета музеју могла бити подстицајна. Фрагменти дела представљали би полазиште за селекцију музејских садржаја, односно за издвајање оних који би били у фокусу ученичке посете.

Било би сврсисходно успоставити и сарадњу са кустосом, засновану на размени идеја и заједнич-

[8] Подстицај за ово истраживање била је тематска изложба у Музеју Војводине током октобра 2025. године, под називом *Serbian Fashion Week*, која је представљала изложбу радова из области примењених уметности и дизајна са фокусом на модним аксесоарима. Осим радова истакнутих домаћих дизајнера и брендова, поставка је приказала и моду с краја 19. и почетка 20. века.

[9] Информације изнете о раду музеја налазе се на његовој интернет страници: https://www.muzejvojvodine.org.rs/.

[10] На интернет страници музеја омогућена је и бесплатна виртуелна посета музеја (Виртуелна тура) током које „посетиоци" могу да на другачији начин, у сопственом дому, погледају сталну поставку и актуелне, тематске поставке.

ком планирању детаља реализације посете. Идеално би било да се активности реализују у оквиру исте радне недеље: да ученици на часовима књижевности најпре обраде Трифковићево дело путем одабраног одломка, затим посете музеј, а потом дело прочитају и анализирају у целини. Иако је реч о релативно кратком драмском тексту, овакав модел рада практично је изводљив, а посета музеју могла би значајно допринети мотивацији ученика и њиховом дубљем разумевању дела. У тренутку реализације посете ученици би већ располагали основним знањима о биографији аутора и садржају драме.

У припремној фази од наставника се очекује и да осмисли, припреми и одштампа одабране делове текста и истраживачке задатке које ће ученицима поделити током посете, а који би на смислен начин повезали музејске садржаје са светом књижевног дела. Будући да је стална поставка музеја богата садржајима из различитих историјских епоха, један од погодних уводних задатака за све ученике могао би бити препознавање и идентификовање садржаја који одговарају епохи у којој је дело настало, односно епохи романтизма. Уочавање и тумачење различитих предмета и других музејских садржаја карактеристичних за одређену епоху допринело би њеном целовитијем разумевању и омогућило ученицима да књижевно дело сагледају у ширем историјском и културном контексту. Овакав приступ представља погодан пример за разумевање стваралаштва једног аутора ученицима шестог разреда у контексту времена у којем је стварао, чиме се избегава посматрање књижевног дела као издвојене и јединствене појаве.[11] Задатке је даље погодно разврстати у најмање две групе, те их тако поделити ученицима, при чему би свака група имала за циљ да осветли један аспект дела. Фокус прве групе би могао бити слика и значај грађанске одеће тог времена, док би друга имала задатке који би се тицали значаја предмета који су то време чинили. Кроз препознавање и тумачење одређених фрагмената који се појављују у самом тексту, а путем унапред задатих истраживачких задатака, ученици би могли да на другачији начин, ван учионице, надограде разумевање и сам доживљај дела.

Фази реализације посете музеју претходили би најава и договор са кустосом, при чему би фокус презентације требало усмерити на оне делове сталне поставке који непосредно осветљавају поједине фрагменте текста, односно доприносе разумевању слике грађанског друштва 19. века. Посебну пажњу требало би посветити експонатима као што су одећа, портрети, оруђе, накит, писма и књижевна дела, као и симулацији *Старе грађске улице.* Важно је напоменути да би ученици могли поставку да доживе индивидуално, у пару, и групно, путем истраживачких задатака. Додатно би, за касније фазе, било повољно да ученицима буде допуштено и фотографисање фрагмената поставке за које сматрају да би им били значајни за реализацију датих задатака.

Током посете и путем презентације музејског кустоса, сви ученици би могли да препознају раскошну одећу тог времена, односно одећу коју Малчика бира и облачи за забаве, али и одећу других ликова, док би за једну то и био посебан предмет интересовања. Имајући то у виду, ученици би могли да схвате економски аспект овог драмског дела кроз разумевање новчаног трошка таквих догађаја у дому Соколовић, али истовремено и њихове важности за Малчикин друштвени статус. Истовремено, у договору са кустосом, могла би да се покрене дискусија и о начинима понашања на баловима (нпр. скидању шешира код жена, ношењем бележница у којима су исписивани редоследи за плес, музици која се слушала, плесовима који су се играли итд.), а који су чинили важан аспект тог времена.[12] Иако о њима није било речи у самом

[11] За наставу књижевности значајно је разумети живот и стваралаштво аутора у контексту епохе. Галерија Матице српске могла би да буде адекватно проширење интердисциплинарног приступа *Избирачици* у контексту локалне заједнице, будући да би, путем посете тој установи, ученици могли да открију ко су били савременици аутора, односно са ким је могао да се упозна и на који начин. Осим тога, ученици би путем портрета разних уметника и сачуваних докумената могли да уоче ко је утицао на стваралаштво Трифковића, као и коме је његово стваралаштво било подстицајно.

[12] У оквиру платформе за размену културно-образовних садржаја Музеја Војводине под називом *Е-музеј*, налази се наставни садржај креиран за трећи разред основне школе, у оквиру теме *Живот некад и сад.* Иако он на прави поглед не одговара узрасту ученика шестог разреда, у питању је излагање музејског кустоса Лидије Мустеданагић, која заједно са девојчицом Петром, говори о баловима и

књижевном делу, такве информације могу значајно да утичу на разумевање контекста културе и одређених понашања приказаних књижевних јунака који су дубоко утемељени у тој култури. Будући да се заплет заснива на писмима која стижу Малчики и њеним родитељима, овај музеј пружа могућност да се она у потпуности визуелно доживе, а разговор о важности културе лепог писања и тражења допуштења родитеља тим путем за брак, додатно би допринео разумевању фрагмената књижевног дела. Остали предмети употребне вредности, као што су намештај, игре и симулација улице могу адекватно да осветле ентеријер и екстеријер куће у којој се драма збивала. Целокупна музејска поставка тако кореспондира са ликовима и простором у драми јер их приказује као фрагменте одређене стварности једног времена, те као обрисе културе који су то време чинили.

Поред организоване посете музејској поставци, Музеј Војводине нуди и могућност реализације различитих едукативних програма намењених ученицима овог узраста. У овом тренутку најактрактивнија је свакако *Музејска учионица* која представља програм намењен учитељима, професорима и ученицима основних и средњих школа. У корелацији са садржајем наставног плана и програма, садржаји се у наведеном програму реализују путем одржавања наставних часова у амбијенту музеја, уз помоћ аутентичних извора – музејских експоната. Промена простора у којем се одвија настава и специфичан музејски амбијент свакако могу допринети доживљају изабраног књижевног дела. У договору са кустосом музеја, управо би музејски простор могао бити погодан за систематизацију знања стеченог током посете, као и за реализацију фазе интеграције и дискусије предвиђене овом студијом случаја. Свакој групи би се пружила могућност да, под утиском посете, одговоре на задатке, представе сазнања до којих су дошли, те да покрену занимљиву дискусију. На тај начин би се као крајњи циљ могла добити комплетна слика начина живота тог времена, при чему би се увидела разлика у односу на данашњи савремени живот.

Ова фаза би свој наставак имала и у школским оквирима, након читања и интерпретације дела у целини. Ученици би на тај начин имали довољно знања и искуства да имплементирају доживљај из музеја у наставу књижевности, те би могли да замишљају и разговарају о томе како су ликови из драме обучени, у каквим просторима су се налазили, које су им биле навике и сл. Елементи овог књижевног дела касније се могу искористити и у функцији креативног писања на часовима, односно као потенцијална креативна тема за неки од четири обавезна писмена задатка у школској години.

Осим тога, значајно је поменути да методички приступ *Избирачици* Косте Трифковића може додатно да оплемени и бесплатан едукативни програм Музеја Војводине под називом *Музеј са сто лица*. У оквирима формалног образовања, ученици могу да се упознају са појединим музејским темама,[13] експонатима, феноменима и др. путем видео платформе у трајању од једног школског часа. Програм је пропраћен презентацијом и виртуелним „дружењем" кустоса и ученика. Такав вид виртуелног сусрета са музејским садржајима може бити подстицајан за савремене ученике у настави књижевности, будући да представља модел са којим су се већ сусретали кроз различите приступе и облике рада током онлајн наставе. Било би пожељно и да предметни наставник прати актуелне поставке и програме Музеја Војводине, будући да се, поред сталне поставке, повремено реализују и тематске изложбе које могу бити у непосредној корелацији са садржајима наставе књижевности.

Током фазе евалуације важно је проверити у којој су мери остварена постигнућа у односу на исходе предвиђене за предмет Српски језик и књижевност у шестом разреду основне школе. Будући да наведени интердисциплинарни модел обухвата знања из различитих области, у обзир се могу узети и исходи других наставних предмета, попут историје, ликовне културе, грађанског васпитања и других. Утиске ученика о оваквом приступу могуће је испитати кратким упитником на крају реализације свих предвиђених фаза.

Предметни наставник може искористити и могућност самоевалуације, бележећи запажања о појединим фазама реализације и успешности примењеног приступа. Такве белешке могу бити дра-

плесним редовима. Информације о баловима у овом раду изнете су према информација кустоса из датог видео записа.

[13] На сајту музеја, у оквиру овог програма, доступно је пет тема, од којих је једна *Стара градска улица*, што би у потпуности одговарало часовима читања и интерпретације Трифковићевог дела.

гоцене за осмишљавање сличних активности у оквиру других наставних јединица, али и за евентуално понављање овог модела рада са наредним генерацијама ученика.

Часови ликовне културе такође могу бити у функцији обогаћивања света овог уметничког дела, будући да би, у договору са предметним наставником, ученици на њима могли да конструишу костиме који би одговарали драми, а које би касније могли да се користе у припреми представе у школским условима. Спорадично се, и у просторијама Музеја Војводине, организују различите креативне радионице. Ученици би тако, на основу претходних искустава, могли да се укључе и у још неке сличне пројекте музеја и то према сопственим интересовањима и у контексту другачијих тематских оквира.

Значај приказаног приступа у настави књижевности биће видљив у наставном процесу будући да ће значајно утицати на мотивацију за читање дела у целини, али ће утицати и на разумевање при интерпретацији дела исте епохе домаћих или страних аутора.

Закључак

У савременим концептима учења школа више није једини, нити нужно примарни простор за стицање знања, већ се значај све више придаје ваннаставним активностима и учењу у различитим окружењима, укључујући и посете културним институцијама. Музеј се у том смислу издваја као простор слободног избора и извор знања о богатом културном и друштвеном наслеђу одређене заједнице, али истовремено препознаје индивидуалне потребе посетилаца и подстиче њихово активно учешће у процесу учења.

У настави књижевности могуће је искористити образовни потенцијал који различити музеји нуде и омогућити ученицима да га непосредно упознају и доживе, чиме се успоставља специфичан вид повезивања књижевног текста и музејског простора. Књижевни садржаји могу представљати основу за тематско интердисциплинарно повезивање и планирање наставе, у оквиру којег би се стваралаштво аутора локалне књижевности могло довести у везу са садржајима локалне историје. Драма *Избирачица* Косте Трифковића представља одличан пример за такву врсту повезивања будући да осветљава друштвене, културне, економске и историјске аспекте живота новосадске грађанске породице 19. века. Имајући у виду значај Музеја Војводине на државном и локалном нивоу, као и разноврсност његових садржаја – од експоната у сталној поставци до интерактивних програма намењених ученицима – настојали смо да укажемо на његов потенцијал у планирању и реализацији методичког приступа програмом предвиђеној драми Косте Трифковића у шестом разреду основне школе, представљеног у оквиру ове студије случаја. Истраживање показује да музејска посета у потпуности осветљава најзначајније аспекте овог дела, те путем унапред задатих истраживачких задатака, може да надогради ученичко разумевање и подигне доживљај самог дела на један виши ниво. С обзиром на актуелност тематских часова и/или пројектне наставе, може се закључити да додатни програми овог музеја, попут виртуелне посете музеју, програма *Музеј са сто лица* и других, могу бити адекватно укључени у интерпретацију тема посвећених стваралаштву Косте Трифковића и комедији епохе српског романтизма. На тај начин настава се може прилагодити интересовањима и образовним потребама ученика дигиталног доба, уз истовремено повезивање књижевних садржаја са музејским и локалним културно-историјским контекстом.

Приказане могућности методичког приступа овој драми у ширем контексту указују и на потенцијал и могућности коришћења садржаја Музеја Војводине у обради других књижевних дела у настави, посебно оних који су доступни ученицима Новог Сада и околине. Предложени савремени концепт може се релативно лако применити и у другим локалним заједницама, јер отвара могућност за препознавање и коришћење потенцијала локалне културне баштине, као и за успостављање веза са другим завичајним ауторима и њиховим делима.

Свеукупно, овакво разумевање улоге музеја у настави књижевности може допринети већем интересовању ученика за истраживачко и дубље разумевање књижевног дела, али и помоћи у превазилажењу потенцијалних тешкоћа и проблемских места у наставном процесу. Методички приступ који подразумева сусрет књижевног текста и музеја истовремено омогућава да се културни и историјски контекст приказан у делу сагледа из непо-

средње перспективе, што може допринети и развијању интересовања ученика за посете другим музејима у њиховом окружењу, али и широм Републике Србије.

ЛИТЕРАТУРА

Bamberger, Yael, i Tal, Tali. 2007. „Learning in a personal context: Levels of choice in a free choice learning environment in science and natural history museums". *Science Education* 91(1): 75–95.

Vilotijević, Mladen. 2000. *Didaktika 3*. Beograd: Naučna knjiga i Učiteljski fakultet. (ćir.)

Drobnjak, Nataša. 2007. „Integrativna nastava". *Obrazovna tehnologija* 1-2: 81–91.

Džinkić, Olja, i Milutinović, Jovana. 2019. „Učenje u muzeju u svetlu konstruktivističke teorije". *Zbornik odseka za pedagogiju* 16: 93–110.

Žilber, Klod. 2005. *Muzej i publika*. Beograd: CLIO.

Milinčević, Vaso. 1968. *Kosta Trifković: život i delo*. Beograd: Filološki fakultet. (ćir.)

Milutinović, Jovana. 2003. „Informalno obrazovanje – pojmovni okvir i karakteristike". *Pedagoška stvarnost* 49(5–6): 394–407.

Milutinović, Jovana. 2010. „Učenje u muzeju". *Povijest u nastavi* 16(2): 217–229.

Petrović, Ivana. 2020. „Značaj tematskog planiranja za integrativni pristup nastavnim sadržajima u prvom ciklusu osnovnog obrazovanja". *Metodička teorija i praksa* 1: 39–52. (ćir.)

Pravilnik o programu nastave i učenja za četvrti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja. 2019. *Službeni glasnik Republike Srbije – Prosvetni glasnik* 11/2019-1, 6/2020-20, 7/2021-671, 1/2023-1, 13/2023-458. Pravno-informacioni sistem Republike Srbije. Pristupljeno 31. 10. 2025. https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/pg/ministarstva/pravilnik/2019/11/1/reg (ćir.)

Pravilnik o planu nastave i učenja za peti i šesti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja i programu nastave i učenja za peti i šesti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja. 2018. *Službeni glasnik Republike Srbije – Prosvetni glasnik* 15/2018-77, 18/2018-1, 3/2019-83, 3/2020-3, 6/2020-94, 17/2021-1, 16/2022-1, 13/2023-458, 14/2023-384, 3/2024-1, 6/2025-7, 1/2026-219. Pravno-informacioni sistem Republike Srbije. Pristupljeno 1. 11. 2025. https://pravno-informacioni-sistem.rs/viewAct/81d05ee0-52de-41ce-bebc-4508a8eb5987 (ćir.)

Popović, Bogdan. 1931. „Kako valja čitati drame." U *Izabrana dela I*, Romen Rolan, VIII. Beograd: Narodna prosveta. (ćir.)

Rosandić, Dragutin. 1976. *Književnost u osnovnoj školi*. Zagreb: Školska knjiga.

Stakić, Mirjana. 2021. „Mikroplaniranje integrativnog pristupa u nastavi srpskog jezika". *Baština* 55: 15–29. (ćir.)

Stojanović, Buba. 2011. „Savremena nastavna tehnologija i narodna književnost". *Inovacije u nastavi* XXIV (2): 103–109. (ćir.)

Trifković, Kosta. 2024. *Izbiračica*. Beograd: JRJ. (ćir.)

Finch, Curtis R., Nevin R. Frantz, Marianne Mooney, i Norbert O. Aneke. 1997. *Designing the Thematic Curriculum: An All Aspects Approach*. Berkeley: National Center for Research in Vocational Education, Graduate School of Education, University of California at Berkeley.

Hooper-Greenhill, Eilean, i Moussouri, Theano. 2002. *Researching learning in museum and galleries 1990–1999: A bibliographic review*. Leicester: RCMG.

Mladenović Aleksandra, MSc
University of Novi Sad, Faculty of Philosophy

THE ROLE OF MUSEUMS IN TEACHING LITERATURE: POSSIBILITIES FOR A METHODOLOGICAL APPROACH TO KOSTA TRIFKOVIĆ'S PLAY *IZBIRAČICA*

Summary

The paper examines the role of museums within a possible methodological approach to teaching Kosta Trifković's play *Izbiračica* (*The Choosy Girl*). The research methodology is based on a theoretical proposal for a methodological model, while its practical application is presented as a case study demonstrating the possi-

bilities of thematic interdisciplinary planning and of establishing connections between *Izbiračica* and the Museum of Vojvodina in Novi Sad. These connections with the literary work are established through interactive museum content related to the social and cultural heritage of the historical period in which the play was created.

The aim of the paper is to propose a methodological model that connects the Museum of Vojvodina in Novi Sad with the teaching of literature, enabling contemporary students to recognise and experience the museum's educational potential. Such an approach can contribute to a deeper interpretation of the literary work within the school context, as well as to a better understanding of the author's biography and his significance within the local cultural context. The research demonstrates that a museum visit can illuminate important aspects of the play, while carefully designed research tasks can further develop students' understanding and experience of the literary work.

Understanding the role of museums in literature teaching in this way can benefit students by encouraging their interest in deeper, research-based interpretations of literary works and helping them overcome potential difficulties in the teaching process. The proposed contemporary model can also be readily adapted for students from other local communities, as it opens up possibilities for recognising the educational potential of local cultural heritage and establishing connections with other local authors and their works. The methodological applications presented in the paper outline procedures that can be adapted to the study of works by other authors in different local contexts.